



پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران

PAZHOSH-HA-YE BASTANSHENASI IRAN
P. ISSN: 2345-5225 & E. ISSN: 2345-5500
Homepage: <https://nbsh.basu.ac.ir/>
Vol. 13, No. 39, Winter 2024



Analysis and Explanation of the Effective Components in the Selection of Sites for Inscription on the World Heritage List

Mohammadreza Mahmoodi Ghouzhdi¹,
Mohammad Hassan Talebian², Rasool Vatandoust³

<https://dx.doi.org/10.22084/NB.2023.26272.2484>

Received: 2022/05/14; Accepted: 2022/11/05

Type of Article: **Research**

Pp: 379-406

Abstract

The convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage, or the World Heritage Convention (1972), is now considered the most remarkable international tool to protect and identify the shared heritage of humans. Inscription of a site on the World Heritage List is a function of regulations that are specified by the 1972 World Heritage Convention and its operational guidelines. According to the convention, the member states selected sites within their geographical expanse as nominees to enter the world heritage list according to the regulations of the convention. In the years that followed the formation of the convention, the increasing influence of politics made many countries see the world heritage list as a tool to achieve their political, economic, and cultural goals. Thus, the selection of the sites is now a function of multiple factors that make the process of inscription complicated and, in some cases, costly. The present study aimed to answer the following question: "What factors influence the selection of site processes for inscriptions on the world heritage list?" The goal was to identify the explicit and implicit factors so that more successful and cost-effective decisions could be taken from a domestic policy perspective. As a result, the influential components were identified and explained by a descriptive-analytical investigation of the texts related to the conventions and a select group of 10 countries with distinguished performance in the process using content analysis, and their relationships were interpreted. Investigations showed that the factors that influenced the process were placed in three layers: the central layer was the requirements of the convention, the middle layer was the constraints of inscription, and the prioritized themes, and the external layer was the factors that influenced the method of selection adopted by countries that included items ranging from their governmental structure to their macro-scale policies in the international arena (among others).

Keywords: World Heritage Convention, Inscription, Cultural Heritage, Natural Heritage.

1. PhD student in the Restoration of Historical Buildings and Fabrics, Department of Restoration, Faculty of Architecture, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, Department of Restoration, Faculty of Architecture and Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran
(Corresponding Author)

Email: mh.talebian@ut.ac.ir

3. Assistant Professor, Conservation and Restoration Research Institute, Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT), Tehran, Iran.

Citations: Mahmoodi, M.; Talebian, M. H. & Vatandoust, R., (2024). "Analysis and Explanation of the Effective Components in the Selection of Sites for Inscription on the World Heritage List". *Pazhoheshha-ye Bastan Shenasi Iran*, 13(39), 379-406. doi: [10.22084/nb.2023.26272.2484](https://doi.org/10.22084/nb.2023.26272.2484)

Homepage of this Article: https://nbsh.basu.ac.ir/article_5296.html?lang=en

PAZHOSH-HA-YE BASTANSHENASI IRAN
Archaeological Researches of Iran
Journal of Department of Archaeology, Faculty of Art and Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.

Publisher: Bu-Ali Sina University. All rights reserved.

© Copyright©2022, The Authors. This open-access article is published under the terms of the **Creative Commons**.

Introduction

The World Heritage Convention that deals with protecting and identifying the most significant tangible natural and cultural heritage of humans (Outstanding Universal Value or OUV) contains extensive concepts. The list of the World Heritage Sites is at the heart of the convention and is regarded as its main instrument in terms of identifying and preserving the shared heritage of humans. Investigating the convention indicates that nominating the sites for inscription in the list of world heritage sites is the responsibility of the member states. In addition, the list of world heritage sites includes anything that has a OUV according to the regulations published by the world heritage committee. Thus, it could be argued that the selection of the sites by the countries according to the regulations and the specification of priorities form the backbone of the process of inscription in the World Heritage List; as a result, based on the approach taken by each country to the inscription of the World Heritage sites, a variety of the methods of selection and the motives to nominate and register them have made the selection process complicated.

On the other hand, putting a site on the list of World Heritage is very important for some countries since it creates a distinguished cultural status for them on the global stage and brings about economic value. In such situations, national interests replace the main goal of the convention – i.e., the protection of heritages (Frey & Steiner, 2011, p. 560).

The main question that arises in the process of inscription is the following: “What factors influence the process of selecting sites in different countries to inscribe in the world heritage list, and how do they relate to each other?” The present study is intended to answer this question. The goal was to find the main components of the process of selecting a site and illustrate a clear image of that process by accurately identifying the implicit and explicit factors. The identification of such components is necessary because it can assist convenient policymaking in the process of inscribing and protecting sites, allocating resources to appropriate paths, and making successful registrations at world heritage sites. Thus, the present study could contribute to modifying the process of selecting sites in the country and focusing attention on all influential aspects that affected the process of registering a site on the World Heritage List.

Identified Traces

Looking at the World Heritage Convention and its executive manual shows that a site needs to have an “outstanding universal value” so that it can be

inscribed in the World Heritage List. The concept of OUV has three main aspects that make it definable and assessable: world heritage criteria that include cultural, natural, and mixed criteria; and any nominated site needs to meet at least one out of the ten criteria to be inscribed. In addition, a site needs to meet integration, authenticity, protection, and management conditions.

The OUV is the main criterion for any nominated site, but it is not enough for a successful inscription due to the vast extent of the sites having potential OUV. The most important factor at the international level is the approach taken by the World Heritage Committee to fill the gaps in the list (global strategy) that have appeared due to the imbalances introduced to the list over time. Thus, the committee prioritizes themes that have rarely emerged in the list of World Heritage sites and has imposed certain restrictions on the nomination of sites by the member states to guarantee the success of the approach.

On the other hand, the convention has explicitly given the responsibility of identifying and nominating the sites to the member states. Thus, the way each country deals with the selection of the sites is another important factor that influences the process of selection. Investigating a sample of different countries and their approaches to dealing with the topic shows that certain factors influence the process in most of the member states. The factors include the policies and the political orientations of the countries, the government's structure, the organizational structure of the institutions responsible for the selection of the sites, national laws related to World Heritage sites, screening of the sites on a domestic level to nominate a single site, the participation and involvement of the stakeholders, the manner of collecting suggestions for the nominated sites, geographical distribution, the costs of preparation and creating a nomination file, and different methods of evaluating the sites in various countries.

Conclusion

In response to the main question of the present study regarding the relationship between the influential factors in the process of selecting a site to be inscribed in the World Heritage List, it could be argued that the process of selection is a function of three levels of factors; the first levels concern the obligations of the convention for the registration of a site. The second level deals with the approach taken by the World Heritage Committee concerning the inscription of sites. Finally, the third level concerns the approach taken by each member state to the topic of selecting the sites

and their approaches concerning world heritage. Thus, if the relationships between the main and peripheral factors that influence the process of selecting a site for the World Heritage List are supposed to be shown as a model, the central position is taken by the OUV of a site. Moreover, the next layer is occupied by the global strategy program, which includes the evaluation of the lists of countries and the limitations of the inscription. Finally, the last layer deals with the method of selection adopted by each country, which is formed by various components and influences the method of selection along with the obligations of the committee.

Acknowledgment

In the end, we would like to express our gratitude to the referees of the journal.

Observation Contribution

The authors declare that this article is adapted from the doctoral thesis of “Mohammadreza Mahmoodi Ghozhdi,” entitled “ Strategies for the selection and inscription of Iran’s cultural and natural sites on the World Heritage List “ written under the guidance of “Dr. Mohammad Hassan Talebian” and “Dr. Rasool Vatandoust.

Conflict of interest

The authors declare the absence of conflict of interest and lack of financial support from any government or non-government center.



پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران

فصلنامه علمی پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران
نشانی پانگام نشریه: <https://nbsh.basu.ac.ir>
P. ISSN: 2345-5225 & E. ISSN: 2345-5500
شماره ۳۹، دوره سیزدهم، زمستان ۱۴۰۱

واکاوی و تبیین مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار ملموس برای ثبت در فهرست میراث جهانی*

محمدرضا محمودی قورژدی^I، محمدحسن طالبیان^{II}، رسول وطن دوست^{III}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://dx.doi.org/10.22084/NB.2023.26272.2484>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۴

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۳۷۹-۴۰۶

چکیده

کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان ۱۹۷۲ م. مهم‌ترین ابزار حقوقی بین‌المللی در جهت شناسایی و حفاظت میراث مشترک بشریت است. در قلب این کنوانسیون، فهرست میراث جهانی قرار دارد که نمایانگر آثار با «ارزش برجسته جهانی» است. ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی تابع ضوابطی است که کنوانسیون میراث جهانی ۱۹۷۲ م. و راهنمای اجرایی آن مشخص کرده است. بر طبق این کنوانسیون، کشورهای عضو در پهنه جغرافیایی خود آثار را مطابق با ضوابط کنوانسیون، برای نامزدی ثبت در فهرست میراث جهانی انتخاب می‌کنند؛ اما در سال‌های بعد از شکل‌گیری کنوانسیون، کشورهای عضو از میراث جهانی به عنوان ابزاری برای رسیدن به مقاصد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود بهره برده‌اند، که همین امر باعث تغییر نگاه به میراث جهانی از ابزاری فنی به ابزاری سیاسی شده است؛ از همین رو، انتخاب آثار در کنار الزامات کنوانسیون، در هر کشور تابع عوامل متعددی قرار گرفته است که روند ثبت را پیچیده و در برخی از کشورها پرهزینه ساخته است. با نظر به همین مطلب، پرسش اصلی پژوهش این است که، چه مؤلفه‌هایی در انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی مؤثرند؟ هدف نیز شناخت مؤلفه‌های مؤثر پنهان و آشکار این فرآیند است تا در سیاست‌گذاری داخلی برای ثبت موفق و جلوگیری از اتلاف هزینه مؤثر واقع شود. بدین منظور با بررسی توصیفی-تفسیری متون مرتبط با کنوانسیون و بررسی ۱۰ کشور عضو کنوانسیون که عملکرد شاخصی در این فرآیند داشته‌اند، از طریق تحلیل محتوا، مؤلفه‌های مؤثر شناسایی و تبیین شدند و رابطه بین آن‌ها نیز تفسیر گردید. بررسی‌ها نشان می‌دهد که عوامل مؤثر در این فرآیند در سه لایه قرار می‌گیرند که در مرکز آن الزامات کنوانسیون و در لایه بعدی محدودیت‌های ثبت و مضامین اولویت‌دار قرار دارد و در نهایت لایه بیرون آن، مؤلفه‌های مؤثر در شیوه انتخاب کشورها است که از ساختار حکومتی آن‌ها تا سیاست‌های کلان این کشورها در عرصه بین‌المللی و دیگر عوامل را شامل می‌شود.

کلیدواژگان: کنوانسیون میراث جهانی، ثبت، میراث فرهنگی، میراث طبیعی، معیارهای انتخاب.

I. دانشجوی دکتری مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی، گروه مرمت دانشکده معماری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

II. دانشیار گروه مرمت، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

Email: mh.talebian@ut.ac.ir

III. استادیار پژوهشکده حفاظت و مرمت، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

*. این مقاله برگرفته از رساله دکتری نگارنده اول با عنوان «راهبردهای برای انتخاب و ثبت محوطه‌های فرهنگی-تاریخی و طبیعی ایران در فهرست میراث جهانی» با راهنمایی نگارندگان اول و دوم است.

ارجاع به مقاله: محمودی قورژدی، محمدرضا؛ طالبیان، محمدحسن؛ و وطن دوست، رسول. (۱۴۰۲). «واکاوی و تبیین مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار ملموس برای ثبت در فهرست میراث جهانی». پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، ۱۳ (۳۹): ۳۷۹-۴۰۶. doi: 10.22084/nb.2023.26272.2484

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه:

https://nbsh.basu.ac.ir/article_5296.htm?lang=fa

فصلنامه علمی گروه باستان‌شناسی دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

© حق نشر متعلق به نویسنده(گان) است و نویسنده تحت مجوز Creative Commons Attribution License به مجله اجازه می‌دهد مقاله چاپ شده را در سامانه به اشتراک بگذارد، منوط بر این که حقوق مؤلف اثر حفظ و به انتشار اولیه مقاله در این مجله اشاره شود.

مقدمه

کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان ۱۹۷۲ م. (کنوانسیون میراث جهانی) امروزه به عنوان مهم‌ترین ابزار بین‌المللی حفاظت و شناسایی میراث مشترک بشریت شناخته می‌شود. این کنوانسیون که به موضوع حفاظت و شناسایی مهم‌ترین آثار ملموس میراث طبیعی و فرهنگی بشریت که دارای «ارزش برجسته جهانی» است، می‌پردازد؛ مفاهیم گسترده‌ای را در خود جای داده است. در قلب این کنوانسیون فهرست میراث جهانی قرار گرفته است که ابزار اصلی کنوانسیون برای شناسایی و حفظ میراث مشترک بشریت محسوب می‌شود. در حال حاضر، ۱۹۵ کشور کنوانسیون میراث جهانی را پذیرفته‌اند و ۱۱۹۹ اثر نیز در فهرست میراث جهانی به ثبت رسیده است (URL: 1). بررسی این کنوانسیون نشان می‌دهد که وظیفه معرفی آثار برای فهرست میراث جهانی بر عهده کشورهای عضو است^۱ (UNESCO, 1972). فهرست میراث جهانی نیز متشکل از آثاری است که طبق ضوابط اعلامی کمیته میراث جهانی و شامل بندهای ۱ و ۲ (تعاریف میراث فرهنگی و طبیعی)، دارای ارزش برجسته جهانی باشد^۲؛ از همین رو می‌توان گفت که انتخاب آثار توسط کشورها با توجه به ضوابط اعلامی راهنمای اجرایی و تعیین اولویت نامزدی، شاکله اصلی فرآیند ثبت در فهرست میراث جهانی را شکل می‌دهند؛ لذا با توجه به جهت‌گیری هر کشور در برخورد با مسأله ثبت میراث جهانی، روش‌های گوناگون در انتخاب آثار و اهداف پشت آن‌ها برای نامزدی و ثبت، سبب شده تا فرآیند انتخاب آثار به یک فرآیند پیچیده تبدیل شود.

ازسویی حضور در فهرست میراث جهانی برای بسیاری از کشورها دارای اهمیت است، زیرا برای آن‌ها جایگاه برجسته فرهنگی در سطح جهانی و ارزش اقتصادی به همراه دارد. هم‌چنین رد شدن ثبت یک سایت باعث ناامیدی می‌شود؛ در نتیجه، کشورها سعی می‌کنند تا آثاری را نامزد کنند که بیشترین شانس را برای ثبت داشته باشند. در این حالت به جای هدف اصلی کنوانسیون که حفاظت از آثار است، منافع ملی حاکم بر منافع جهانی می‌شود (Frey & Steiner, 2011: 560). همین امر مؤید این مطلب است که نقش کنوانسیون میراث جهانی از یک ابزار فنی به یک ابزار سیاسی برای کشورها تبدیل شده است. در همین راستا، «فراچسکو باندیرین»^۳ نیز بیان می‌کند که: «ثبت در فهرست میراث جهانی به یک موضوع سیاسی تبدیل شده است. این ثبت درمورد اعتبار، تبلیغات و توسعه اقتصادی است» (Henley, 2001). گزارش گروه نیروی به سی و چهارمین جلسه کمیته میراث جهانی در سال ۲۰۱۰ م. نشان داد که طی ۱۰ تا ۱۵ سال منتهی به گزارش، سیاست‌گرایی فزاینده‌ای ایجاد شده که به موجب آن سیاست بر تخصص فنی غلبه کرده است (Meskell et al., 2015: 425). صنعت گردشگری نیز که یکی از فواید میراث جهانی است و نه هدف آن، سبب شده تا فرآیند میراث جهانی را به یک فرآیند سیاسی تبدیل کند؛ ممکن است یک سایت ارزشمند برای مقاصد اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد؛ از همین رو، اصطلاح «UNESCO-Cide» برای توصیف این روند مخرب ابداع شده است (Stone, 2018: 1-3)؛ اما فقط مباحث اقتصادی در سیاسی شدن میراث جهانی

نقش ندارد، بلکه مجموعه‌ای از عوامل سیاست کلان کشورهای عضو در مشارکت فعالانه و نامزدی آثار در فهرست میراث جهانی توسط آن‌ها، نیز مؤثرند؛ «توماس ویس» (Weiss, 2012: 8) بیان می‌کند که قدرت‌های نوظهور برای تبدیل شدن به نیروهای اقتصادی جدید در اقتصاد جهانی، به دنبال اشکال جدیدی از نفوذ و صدای سیاسی هستند؛ ازجمله در حوزه میراث جهانی. همه عوامل بیان شده مؤید این مطلب است که انتخاب یک اثر نامزد در یک کشور عضو تنها وابسته به مسائل فنی الزام‌آور کنوانسیون و راهنمای اجرایی آن نیست، بلکه می‌تواند عوامل دیگری در فرآیند انتخاب آثار دخیل باشد.

هدف نیز یافتن مؤلفه‌های اصلی در فرآیند انتخاب یک اثر است تا بتوان با شناخت صحیح از عوامل مؤثر نهان و آشکار در این روند، وضعیتی شفاف از ساختار انتخاب آثار ارائه کند. ضرورت شناخت مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند انتخاب آثار از آن جهت است که می‌تواند بر سیاست‌گذاری صحیح در فرآیند ثبت و حفاظت آثار، صرف منابع در موضع درست و درنهایت ثبت موفق در فهرست میراث جهانی در کشور کمک کند؛ از همین رو می‌توان کاربرد این پژوهش را در اصلاح فرآیند انتخاب آثار در کشور و توجه به همه جنبه‌های تأثیرگذار بر روند ثبت میراث جهانی، مؤثر دانست.

پرسش و فرضیه پژوهش: پرسش اصلی که در فرآیند ثبت همواره با آن روبه‌رو هستیم این است که، مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند انتخاب آثار در کشورهای مختلف برای ثبت در فهرست میراث جهانی کدام‌ها هستند و ارتباط آن‌ها با هم دیگر چگونه است؟ پژوهش حاضر نیز بر پایه همین پرسش شکل گرفته و به دنبال پاسخ به آن است. به‌طورکلی فرض بر این است که فرآیند انتخاب آثار تحت تأثیر ملزوماتی ازجمله دارا بودن ارزش برجسته جهانی (OUV) است که کنوانسیون میراث جهانی و راهنمای اجرایی آن برای نامزدی یک اثر و ثبت آن مشخص کرده‌اند؛ البته این ملزومات در کشورهای مختلف همراه با مؤلفه‌های دیگری بر فرآیند انتخاب تأثیر می‌گذارد.

روش پژوهش: رویکرد این پژوهش رویکرد توصیفی-تفسیری است و به‌منظور جمع‌آوری داده با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، منابع معتبر مورد بررسی قرار گرفته است. برای بررسی الزامات ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی، اسناد مرتبط با کنوانسیون میراث جهانی ۱۹۷۲ م. ازجمله راهنماهای کنوانسیون بررسی شده‌اند. درخصوص شیوه انتخاب یک اثر توسط کشور عضو، دو دسته منابع ملاک عمل قرار گرفته‌اند؛ نخست، منابعی که به‌طور خاص شیوه انتخاب یک اثر در یک کشور عضو را شامل می‌شود؛ و در وهله دوم، منابعی که شیوه انتخاب آثار به‌طورکلی در سطح جهان معرفی شده‌اند. مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار نیز با استفاده از ابزار استدلال استنباطی از طریق بررسی متون، تحلیل و تبیین شده‌اند و درنهایت ارتباط همه مؤلفه‌ها در فرآیند انتخاب آثار تفسیر شده‌اند. از جهت بهره‌گیری از شیوه تبیین و تفسیر در مقام داور، پژوهش حاضر را می‌توان پژوهشی کیفی دانست (حیدری، ۱۳۹۴: ۱۸۸).

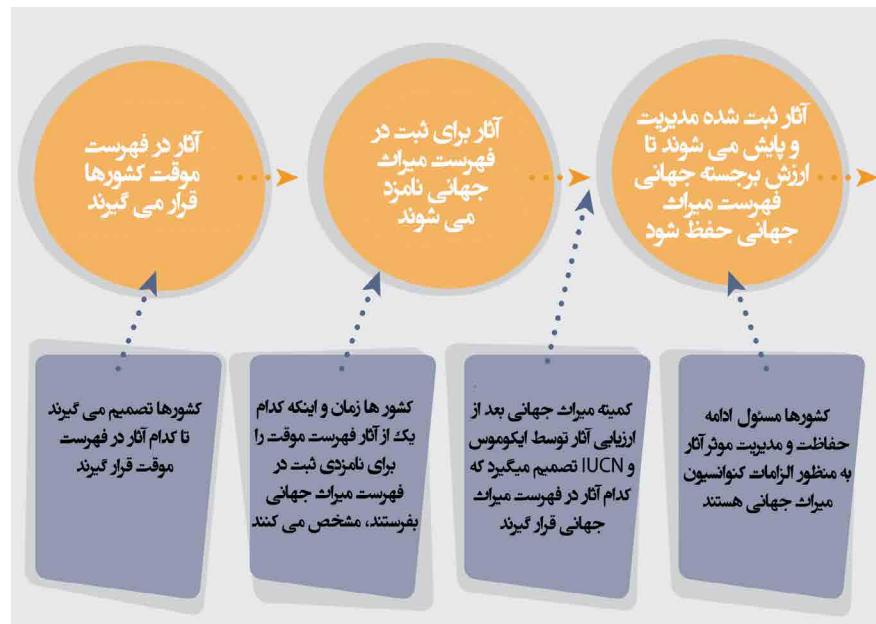
پیشینه پژوهش

مؤلفه‌های مؤثر بر روند انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی، ازجمله موضوعاتی است که در منابع مکتوب کمتر به آن پرداخته شده است. در منابع فارسی نیز تحقیقات مرتبط بسیار کمی نسبت به این موضوع می‌توان یافت که اغلب بر انتخاب یک یا چند سایت برای نامزدی متمرکز شده‌اند؛ به عنوان مثال، (قمی‌اویلی، ۱۳۹۶) روش علمی انتخاب چند سایت در جنگل‌های هیرکانی برای ثبت جهانی را ارزیابی کرده است. اغلب این دسته از منابع نگاه جزئی به فرآیند انتخاب داشته‌اند و کمتر با نگاه کل نگر به این روند پرداخته‌اند. در منابع انگلیسی نیز بیشتر منابع معطوف به عوامل مؤثر در نامزدی یک اثر بوده است، اما در بعضی از منابع ازجمله (Van der Aa, 2005) به فرآیند انتخاب آثار برای نامزدی نهایی در چندین کشور پرداخته و ذیل این پژوهش عوامل مؤثر در این فرآیند در هر کشور را به صورت جزئی بررسی کرده است. مقالات دیگری نیز بر فرآیند انتخاب آثار توجه داشته‌اند؛ (Vigneron, 2016) علاوه بر پرداختن به ثبت آثار در فهرست میراث جهانی و مزایا و معایب آن، به طور خلاصه به مؤلفه‌های مؤثر در روند انتخاب آثار نیز اشاره کرده است. بررسی همه منابع مکتوب نشان می‌دهد که اغلب این منابع بر نگاه جزئی به فرآیند انتخاب یک یا چند سایت معطوف شده‌اند، این درحالی است که رویکرد اصلی این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند انتخاب آثار است؛ از همین رو، نگاهی کل نگر به فرآیند انتخاب در سطح کشورها و سیاست‌های پیش گرفته در سطح ملی برای انتخاب دارد.

فرآیند ثبت یک اثر

ثبت آثار در فهرست میراث جهانی در مرکزیت کنوانسیون قرار دارد، لذا تمامی فرآیندهای پیش‌بینی شده در کنوانسیون برای تشخیص و ثبت آثار میراث مشترک بشریت است. ازسویی فرآیند ثبت، از انتخاب تا زمان ثبت، چندین گام اساسی را شامل می‌شود که براساس راهنمای اجرایی کنوانسیون و وب‌سایت میراث جهانی می‌توان این گام‌ها را بدین صورت خلاصه کرد: ۱- انتخاب آثار و تهیه فهرست موقت، ۲- تهیه پرونده نامزدی و آماده‌سازی، ۳- ارسال پرونده نامزدی به مرکز میراث جهانی، ۴- ارزیابی پرونده نامزدی توسط نهادهای مشاور، ۵- تصمیم‌گیری نهایی توسط کمیته میراث جهانی (URL: 2). راهنمای اجرایی یونسکو نیز درمورد فرآیند ثبت، مدل زیر را ارائه کرده که نشان‌دهنده موقعیت قرارگیری هر گام در فرآیند ثبت آثار در فهرست میراث جهانی است.

نظر به این‌که فرآیند ثبت یک اثر از زمان انتخاب تا ثبت آن توسط کمیته میراث جهانی، فرآیندی پیچیده است و بخش‌های مختلف را درگیر کرده، با توجه به این‌که در این پژوهش، هدف اصلی پرداختن به مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار است، در ادامه به گام انتخاب آثار به طور مفصل پرداخته خواهد شد.



► شکل ۱: گام‌های متفاوت روند نامزدی و مسئولیت کشورها و کمیته میراث جهانی (UNESCO, 2011: 17).

Fig. 1: Different step in nomination process and responsibility of state parties and world heritage committee in this process (UNESCO, 2011: 17).

انتخاب یک اثر

اولین گام در فرآیند ثبت در فهرست میراث جهانی، انتخاب اثر است. این اثر، همان‌گونه که در ماده‌های ۱ و ۲ کنوانسیون میراث جهانی بیان شده است، باید دارای «ارزش برجسته جهانی» باشد و هم‌چنین در ماده‌های ۳ و ۴ کنوانسیون نیز وظیفه شناسایی، حمایت، حفاظت و شناساندن آن بر عهده کشورهای عضو گذاشته شده است (UNESCO, 1972)؛ از همین‌رو، انتخاب یک اثر تابع دو مؤلفه است، یکی الزاماتی است که توسط کنوانسیون و راهنمای اجرایی آن برای یک اثر نامزد ثبت در فهرست میراث جهانی، وضع شده است و دیگری شیوه انتخاب یک اثر توسط کشور عضو، شیوه‌ای که سیاست یک کشور را در برخورد با میراث فرهنگی و طبیعی آن کشور و اولویت بندی انتخاب آثار از جنبه‌های گوناگون برای نامزدی ثبت در فهرست میراث جهانی را دربر می‌گیرد؛ از سویی این دو مؤلفه، تنها مؤلفه‌های تأثیرگذار بر روند انتخاب آثار نیست، بلکه کمیته میراث جهانی در سال‌های اخیر برنامه‌ای با نام «استراتژی جهانی» راه‌اندازی کرده تا فهرست میراث جهانی را معتبر، نماینده و متوازن کند؛ زیرا فهرست میراث جهانی دچار شکاف‌هایی عمیق بین کشورهای مختلف و مضامین میراثی شده بود (URL: 3). این برنامه با محدودیت‌هایی برای ثبت آثار و تعیین اولویت‌هایی برای آن همراه است که انتخاب آثار را تحت تأثیر قرار داده است. با توجه به گستردگی عوامل مؤثر در هرکدام از مؤلفه‌های کلی در انتخاب آثار، در ادامه، هر مؤلفه تشریح شده است.

۱- ارزش برجسته جهانی

متن کنوانسیون میراث جهانی به صراحت آثاری را واجد ارزش ثبت در فهرست میراث جهانی می‌داند که دارای ارزش برجسته جهانی باشند^۵. راهنمای اجرایی نیز ارزش برجسته را به عنوان اهمیت فرهنگی و / یا طبیعی تعریف می‌کند که بسیار استثنایی

است و از مرزهای ملی فراتر رفته و برای نسل‌های کنونی و آینده همه بشریت از اهمیت مشترک برخوردار است^۶ (UNESCO World Heritage Centre, 2019). ارزش برجسته جهانی مفهومی کلی است که در کنوانسیون به آن اشاره شده بود و بعدها این مفهوم توسط کمیته میراث جهانی تکمیل شد و این مفهوم در راهنمای اجرایی از زمان انتشار آن به صورت جزئی تعریف شده است. راهنمای اجرایی کنوانسیون، آثاری را دارای ارزش برجسته می‌داند که دارای سه رکن پیش‌رو باشند: ۱- حداقل یکی از ۱۰ معیار میراث جهانی را دارا باشد (بند ۷۷ راهنمای اجرایی)، ۲- اثر از شرایط اصالت و یکپارچگی برخوردار باشد (بند ۷۸ راهنمای اجرایی)، ۳- اثر دارای نظام حفاظتی و مدیریتی کافی برخوردار باشد (بند ۷۸ راهنمای اجرایی)، (UNESCO World Heritage Centre, 2019).

معیارهای میراث جهانی شامل ۱۰ معیار است که شش معیار آن مربوط به آثار فرهنگی و چهار معیار آن مربوط به آثار طبیعی است؛ معیارهایی از جمله: «شاهدی بر نبوغ خلاقانه بشر باشد» و یا «نمونه و یا شاهدی منحصر به فرد از یک سنت فرهنگی و یا تمدنی زنده و یا از بین رفته باشد». معیارهای میراث جهانی در حقیقت ابزاری هستند تا بتوان از طریق آن ارزش برجسته جهانی یک اثر ارزیابی شود؛ از همین رو، اثری واجد ارزش برجسته جهانی تشخیص داده می‌شود که حداقل یک و یا بیشتر از یک معیار میراث جهانی را داشته باشد. معیار اصالت نیز تنها برای آثار فرهنگی مورد استفاده قرار می‌گیرد و معطوف به میزان صداقت و اعتبار منابع اطلاعاتی در خصوص ارزش‌های برجسته جهانی یک اثر است. در مورد یکپارچگی، اما همه آثار فرهنگی و طبیعی را شامل می‌شود و به تمامیت و دست‌نخورده‌گی آثار فرهنگی و طبیعی و مشخصه‌های آن‌ها در ارتباط با ارزش‌های برجسته جهانی اثر مرتبط است. مدیریت و حفاظت به ابزار حفاظت از ارزش‌های برجسته جهانی مرتبط است، ابزاری که تداوم حیات و دست‌نخورده‌گی و اصالت اثر و ارزش‌های آن را تضمین می‌کند.



شکل ۲: سه رکن اصلی ارزش برجسته جهانی
(UNESCO, 2011: 58)

Fig. 2: Three main aspects of Outstanding universal value (UNESCO, 2011: 58).

۲- استراتژی جهانی

در سال ۱۹۷۲م. که کنوانسیون میراث جهانی شکل گرفت، مفهوم میراث جهانی معطوف به تعریف این میراث در بستر زمانی شکل‌گیری کنوانسیون بود؛ از همین رو، با به پیش‌رفتن زمان و گسترش مفهوم میراث فرهنگی و طبیعی، نیاز بود تا گستره شمولیت میراث جهانی نیز تغییر کند. از سویی با شکل‌گیری کنوانسیون و پیوستن کشورها به این کنوانسیون، فهرست آثار میراث جهانی، از ابتدای شکل‌گیری آن، دچار عدم تعادل‌های فاحشی شد؛ به عنوان مثال، کشورهای اروپایی بیشتر از بقیه کشورهای اثر در فهرست میراث جهانی داشتند، شهرهای تاریخی بیشتر از سایر گونه‌های میراثی در فهرست حضور داشت، آثار مسیحیت بیشتر از سایر ادیان در فهرست میراث جهانی قرار داشت و معماری «نخبه‌گرا» به نسبت بسیار بیشتر از «معماری بومی» در فهرست نمایان شده بود؛ از همین رو، یونسکو در سال ۱۹۹۴م. برنامه «استراتژی جهانی» را برای شناسایی عدم تعادل‌ها و جبران آن‌ها راه‌اندازی کرد (UNESCO, 1994). هدف از این پروژه، انجام مطالعات به منظور شناسایی شکاف‌های فهرست میراث جهانی و درنهایت ایجاد محدودیت‌هایی برای ثبت آثار به جهت حمایت از مضامین و کشورهای دارای نماینده کمتر در فهرست بود. مطالعات، توسط «ایکوموس» (Jokilehto et al., 2005) و IUCN (IUCN, 2004) در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴م. انجام شد و محدودیت‌های ثبت آثار نیز از سال ۲۰۰۰م. بعد از نشست کمیته میراث جهانی در «کنز» استرالیا وضع گردید (UNESCO, 2000)؛ البته این محدودیت‌ها در سال‌های بعد با فراز و فرود همراه بود، اما از سال ۲۰۱۸م. محدودیت‌های جدیدی اعمال شد که علاوه بر سخت‌گیرانه‌تر بودن آن به نسبت محدودیت‌های قبلی، عملاً بر روند نامزدی کشورها تأثیر مستقیم می‌گذاشت (UNESCO World Heritage Centre, 2019). کمیته میراث جهانی علاوه بر توصیه به نامزدی برخی از مضامین، از جمله: میراث طبیعی، میراث قرن ۲۰م.، میراث صنعتی و... (URL: 3)، در راهنمای اجرایی کنوانسیون بیان کرده است که کشورها تنها می‌توانند یک اثر (چه طبیعی، چه فرهنگی) در هر سال نامزد کنند و کمیته، تنها ۳۵ اثر را در هر سال با اولویت مشخص^۷ (UNESCO World Heritage Centre, 2019)، که معطوف به مضامین خاص و یا مناطق کمتر نمایان شده است، بررسی می‌کند؛ بر همین اساس، عملاً اگر اثری جزو اولویت‌های کمیته میراث جهانی نباشد، بررسی آن در کمیته چندین سال به طول خواهد انجامید. این سیاست کمیته، کشورها را به سمتی سوق داده که برای موفقیت در ثبت، تنها مضامین و موضوعاتی را نامزد کنند که جزو اولویت‌های کمیته میراث جهانی باشد و این امر تأثیر مستقیمی بر روند نامزدی و انتخاب آثار در کشورها گذاشته است.

شیوه انتخاب توسط کشورهای عضو

هر یک از کشورهای عضو در تمامی سال‌های بعد از کنوانسیون میراث جهانی ۱۹۷۲م. به شیوه‌ای خاص آثار نامزد برای ثبت در فهرست میراث جهانی را انتخاب می‌کنند. این شیوه، بسته به زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، جغرافیایی و... همواره

در حال تغییر بوده و از همین رو است که در بسیاری از کشورها رویکردهای مختلفی در خصوص انتخاب آثار در طول زمان شاهد بوده‌ایم. به منظور انجام این پژوهش، ۱۰ کشور^۱ مورد بررسی قرار گرفته‌اند که هر کدام از کشورها ویژگی خاصی در انتخاب آثار داشته‌اند و به نوعی، از جمله کشورهای موفق در ثبت جهانی شناخته می‌شوند. در جدول ۱، هر یک از این کشورها و ویژگی‌های خاص آن‌ها در زمینه انتخاب نامزدی آثار بررسی شده است. در همه این کشورها شیوه‌های خاصی برای انتخاب آثار به کار می‌رود که تابع مؤلفه‌ها و موضوعات متفاوتی هستند؛ از سیاست‌های یک کشور در قبال میراث جهانی در جهت بهره‌برداری از آن تا وضع قوانین ملی در خصوص میراث جهانی و انتخاب آثار، سازمان‌دهی و ساختار سازمانی متفاوت، مشارکت عمومی در پروسه انتخاب و... این مؤلفه‌ها گاه تابع شرایط حاکمیتی یک کشور و گاه نیز بر شرایط حاکم تأثیرگذارند. در این جدول، کشور ایران نیز به عنوان مبنا در جهت مقایسه با سایر کشورها آورده شده است؛ اما به جهت بررسی شیوه انتخاب تنها ۱۰ کشور مشخص شده در جدول، به جز ایران، ملاک عمل این پژوهش بوده‌اند.

به جهت اهمیت موضوع، در ادامه، مؤلفه‌های عمده تأثیرگذار بر روند انتخاب آثار نامزد ثبت در فهرست میراث جهانی در کشورهای عضو کنوانسیون، با بهره‌گیری از تحلیل محتوای متون اسناد مرتبط با انتخاب آثار در کشورهای مذکور، شناسایی و تبیین شده‌اند.

سیاست‌ها و رویکردهای سیاسی کشورهای عضو

بررسی عوامل تأثیرگذار در روند انتخاب آثار در کشورها نشان می‌دهد که قبل از هرگونه مسائل فنی، سیاست‌های یک کشور در قبال میراث جهانی نقشی عمده در نحوه برخورد با انتخاب آثار داشته است. این سیاست‌ها که اغلب با منافع کشورها از ثبت آثار در فهرست میراث جهانی پیوند خورده گاهی نیز از سیاست‌های حاکم کشورها در عرصه بین‌المللی تأثیر پذیرفته است؛ به عنوان مثال، کشور چین علاوه بر این که از ابزار میراث جهانی برای هم‌بستگی ملی و قومی و برانگیختن احساسات ملی‌گرایانه استفاده می‌کند (Yan, 2018)؛ اما میراث جهانی را با «رشد اقتصادی» خود پیوند داده است. این سیاست اقتصادی در یک گستره وسیع‌تر سبب شده تا چین با راه‌اندازی پروژه «جاده ابریشم (زمینی و دریایی)» از «قدرت نرم» خود در جهت اعمال نفوذ در کشورهای حاضر در این پروژه بهره‌برداری کند (Zhang, 2017: 2-17). ثبت جهانی در این سیاست، یک قطعه از پازل بزرگ‌تر برای گسترش اقتصادی چین در مسیر راه ابریشم محسوب می‌شود. این سیاست سبب شده تا در منطقه آسیا نسبت به سیاست اقتصادی چین توسط هند واکنش نشان داده شود؛ واکنشی که با اعلام پروژه «موسام»^۲ توسط هند برای حمایت از کشورهای اقیانوس هند (از سنگاپور تا مالزی) که تاریخ مشترک دریایی و سنت‌های زنده مشترک دارند در جهت تلاش برای ثبت جهانی آثار کشورهای این منطقه به صورت کلی با لابی و حمایت‌های سیاسی هند و کشورهای منطقه، کلید خورد. این پروژه در دوره

جدول ۱: بررسی مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار نامزد ثبت در فهرست میراث جهانی در کشورها مختلف (نگارندگان، ۱۴۰۱).

Tab. 1: Effective components in selection of nominated properties in different state parties (Authors, 2021).

کشور	نوع حکومت	ارگان مسئول	نهاد مشاور انتخاب اثر	سیاست نامزدی	نحوه جمع‌آوری پیشنهادها	مشارکت ذینفعان	قوانین ملی خاص میراث جهانی و انتخاب آثار	رویکردهای خاص سیاسی، اقتصادی و... در انتخاب
آمریکا (National Park Service, 2005)	فدرال	وزارت کشور	هیئت بین نهادهای فدرال	بدون سیاست مشخص	پیشنهاد	با اهمیت بالا	دارد	رویکرد سیاسی
بریتانیا (Department for Culture Media and Sport (United Kingdom), 2011)	مرکزی - خودمختار	وزارت فرهنگ، رسانه، ورزش و دیجیتال	گروه راهبردی فهرست موقت	نامزدی یک سال در میان	پیشنهاد	با اهمیت بالا	دارد	رویکرد حفاظتی (Vigneron, 2016)
آفریقای جنوبی (Levin, 2008)	مرکزی	وزارت امور محیط‌زیست	کمیته ملی کنوانسیون میراث جهانی و آژانس میراث	بدون سیاست مشخص	پیشنهاد	با اهمیت بالا	دارد	تقویت هویت ملی (Anglin, 2008)
استرالیا (Government of South Australia, 2018)	فدرال	وزارت کشاورزی، آب و محیط‌زیست	کمیته مشورتی میراث جهانی استرالیا	اتمام فهرست موقت خود	پیشنهاد-درخواست (توسط دولت‌های محلی)	با اهمیت بالا	ندارد	اولویت میراث طبیعی
ایرلند (Department of The Environment-Heritage and Local Government (Ireland), 2008)	مرکزی	وزارت مسکن، میراث و دولت محلی	کمیته مشورتی و کمیته تخصصی	بدون سیاست مشخص	پیشنهاد	با اهمیت بالا	ندارد	بدون رویکرد خاص
چین (Zhang, 2017)	مرکزی	وزارت مسکن و توسعه شهری - روستایی و اداره دولتی میراث فرهنگی	ندارد	نامزدی سالیانه	درخواست	بدون اهمیت	دارد	رویکردهای سیاسی، اقتصادی و هویت ملی (Meskell, 2018; Yan, 2018)
هند (Bagchee, 2014)	فدرال	وزارت فرهنگ	کمیته مشورتی در زمینه میراث جهانی و کارگروه فهرست موقت	بدون سیاست مشخص	پیشنهاد-درخواست	با اهمیت بالا	ندارد	رویکردهای سیاسی و اقتصادی (Meskell, 2018)
اسپانیا (Proceso de Candidaturas - Patrimoniomundial Ministerio de Cultura y Deporte, n.d.)	خودمختار	وزارت فرهنگ و ورزش	شورای میراث تاریخی و کارگروه (I) اول میراث جهانی	نامزدی سالیانه	پیشنهاد-درخواست (توسط ایالات خودمختار)	با اهمیت بالا	دارد	گردشگری و اقتصادی (Vigneron, 2016)
فنلاند (UNESCO's International Cultural Heritage Conventions - Finnish Heritage Agency, n.d.)	مرکزی	وزارت آموزش و فرهنگ	کارگروه تخصصی	تعداد کم برای نامزدی و اتمام آن‌ها	پیشنهاد-درخواست	با اهمیت بالا	ندارد	بدون رویکرد خاص
کانادا (Parks Canada, 2017)	فدرال	وزیر محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی	کمیته مشورتی	بدون سیاست مشخص	پیشنهاد	با اهمیت بالا	ندارد	بدون رویکرد خاص
ایران ^۹ (طالبیان، ۱۴۰۰)	مرکزی	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	شورای ملی ثبت کشور	نامزدی سالیانه	درخواست	با اهمیت کم	ندارد	رویکرد توزیع جغرافیایی، هویت ملی و اقتصادی

نخست‌وزیری «نارندرا مودی»^{۱۱} برای گسترش نفوذ هند در منطقه و جلوگیری از نفوذ چین معرفی و حمایت شد (Lynn Meskell, 2018: 123-124). در مقابل، برخی دیگر از کشورها، از جمله «ایتالیا» میراث جهانی را ابزاری برای توسعه گردشگری می‌داند؛ از همین رو، تلاش برای ثبت اثر به صورت سالیانه و حداکثر ولابی گسترده، در صدر سیاست‌های این کشور است. از سوی دیگر، برخی از کشورها، از جمله «انگلستان»، «ژاپن» و «آلمان» ثبت میراث جهانی را ابزاری برای حفاظت بهتر آثارشان می‌دانند؛ به گونه‌ای که معتقدند خود ثبت باعث حفاظت بیشتر آثارشان می‌شود (Vigneron, 2016: 120). گاهی نیز برای پیشبرد اهداف کلان سیاسی کشورها در عرصه بین‌المللی از ثبت در فهرست میراث جهانی بهره برده می‌شده است. ترکیه بعد از شکل‌گیری اتحادیه اروپا، تلاش گسترده‌ای برای پیوستن به این نهاد انجام داده بود؛ آن‌طور که نشان می‌دهد (Atakuman, 2010)، سیاست ثبت جهانی این کشور برپایه سیاست نزدیکی به اروپا در جهت پیوستن به اتحادیه اروپا برنامه‌ریزی شده بود، به گونه‌ای که بعد از دو اثر اول، پنج اثر بعدی ثبت شده ترکیه در فهرست میراث جهانی به طور هوشمندانه‌ای از میان آثاری که برای اروپاییان شناخته شده بودند، انتخاب شده بود و به نوعی وظیفه داشت به غرب یادآوری کند که مهد تمدن درواقع آناتولی است و به اروپاییان نشان دهد که ریشه‌های مشترکی در ترکیه دارند؛ سیاستی که همواره با فرازوفرو، به علت رد درخواست ترکیه توسط اتحادیه اروپا، همراه بود (Ibid: 116). روندی که بعدها با ایجاد مفهومی جدید به عنوان «پل بین غرب و شرق» توسط دولت اسلام‌گرای «رجب اردوغان» و حزب عدالت و توسعه از سر گرفته شد (Ibid: 124). گاهی نیز فشارهای داخلی بر روند سیاست ثبت جهانی کشورها تأثیر گذاشته است؛ مثلاً در مورد آلمان، سایت «دره البه درسدن»^{۱۲} به دلیل فشار برای توسعه سبب شد تا ابتدا در سال ۲۰۰۶ م. در فهرست درخطر قرار گیرد و در سال ۲۰۰۹ م. از فهرست خارج شود (Vigneron, 2016: 121). اتفاقی که در سال ۲۰۲۱ م. برای سایت «لیورپول، شهر تجاری دریایی» افتاد و بعد از آن که توسعه اسکله و ساخت ورزشگاه باشگاه اورتون در نزدیکی شهر به وقوع پیوست، کمیته میراث جهانی این سایت را از فهرست خود خارج کرد (URL: 4). البته عوامل متعدد دیگری در سیاست ثبت جهانی کشورها مؤثر است، از جمله: ملی‌گرایی و هویت ملی (آفریقای جنوبی)، (Anglin, 2008: 19-20)، مؤلفه‌های مذهبی، مؤلفه‌های اجتماعی و... همه این موارد نشان می‌دهد که سیاست‌های ثبت جهانی و انتخاب آثار در کشورهای مختلف تحت تأثیر عوامل متعدد سیاسی کشورهای عضو هستند؛ این عوامل را می‌توان در سه دسته «رویکردهای کلی سیاسی کشور عضو در عرصه بین‌المللی»، «منافع حاصله از ثبت جهانی» و «فشارهای داخلی در کنار سیاست‌های داخلی» تقسیم‌بندی کرد.

شکل و ساختار حکومت دولت‌های عضو

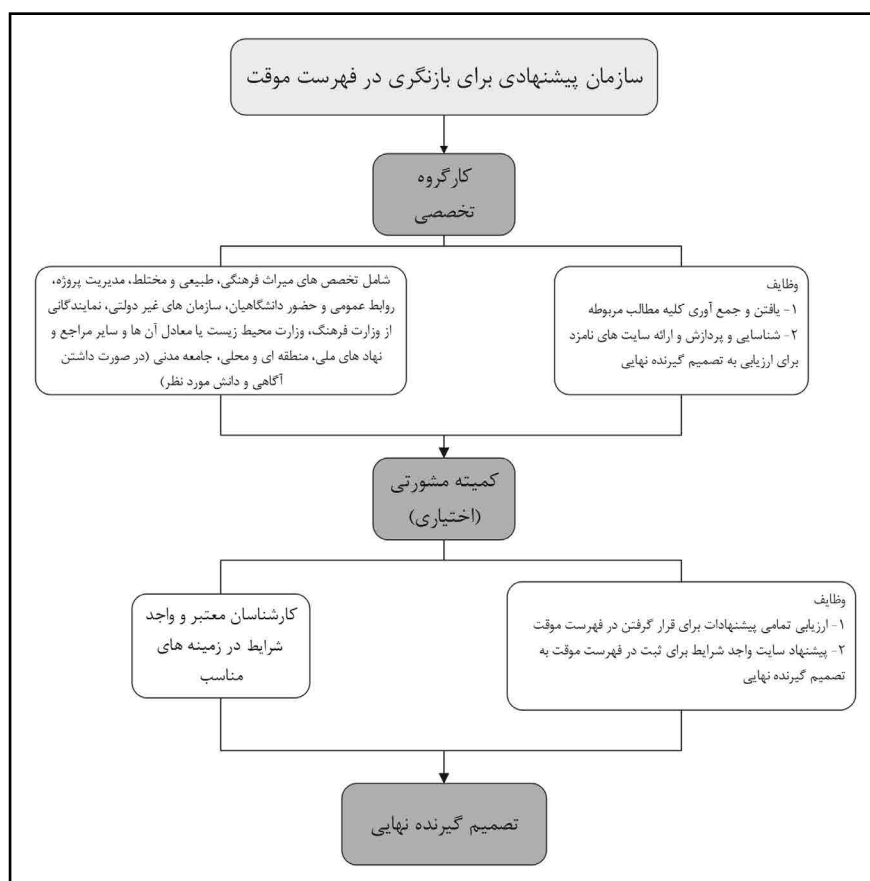
مؤلفه مؤثر دیگر در روند انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی در کشورهای مختلف، نوع ساختار حکومت آن‌ها است. برخی از کشورها ساختار

حکومتی فدرال دارند و در آن کشورها ایالات و دولت‌های سرزمینی نقش مهمی در روند انتخاب آثار بازی می‌کنند؛ به عنوان مثال، در استرالیا ایالت‌ها هستند که تمام فرآیند انتخاب آثار و مدیریت آن‌ها را برعهده دارند و دولت مرکزی تنها بر روند نامزدی نظارت می‌کند (Government of South Australia, 2018)؛ البته در برخی دیگر از کشورهای فدرال با توجه به این‌که ایالت‌ها در روند نامزدی و انتخاب مشارکت می‌کنند، اما این دولت مرکزی است که تصمیم‌گیر نهایی در انتخاب و نامزدی آثار هست، مثل آمریکا که وزیر کشور ایالات متحده در مشاوره با هیأت بین‌نهادی فدرال تصمیم‌گیر نهایی در این خصوص است (National Park Service, 2005). گاهی این ساختار غیرمتمرکز در برخی از کشورها به صورت دولت‌های خودمختار عمل می‌کند که عملاً این دولت‌های خودمختار هستند که در مشاوره با دولت مرکزی آثار نامزد را در حوزه جغرافیایی خود را انتخاب می‌کنند؛ ازجمله اسپانیا با ۱۷ دولت خودمختار (URL: 5). از سویی برخی از کشورها که ساختاری مرکزی دارند، همه تصمیمات اعم از «انتخاب آثار» و «نامزدی» توسط دولت مرکزی گرفته می‌شود و استان‌ها و دولت‌های استانی معمولاً تنها در روند آماده‌سازی دخالت داده می‌شوند؛ به عنوان مثال، چین (Zhang, 2017). این ساختار مرکزی علاوه بر این‌که روندی بسیار پیچیده را شامل می‌شود، اما سبب می‌شود تا به دلیل تمرکز حاکمیت، اغلب اقلیت‌ها و گروه‌های کوچک، کمتر دیده شوند و در نتیجه همه فرهنگ‌های موجود در یک کشور به خوبی در روند نامزدی دیده نشوند.

سازمان‌دهی داخلی- ساختار سازمانی برای انتخاب و نامزدی آثار

کشورهای مختلف انجمن‌ها / آژانس‌ها، نهادها و در کل ساختارهای ویژه‌ای را ایجاد کرده‌اند که به مقامات مرکزی / محلی درمورد انتخاب آثار و نامزدی آن‌ها در فهرست میراث جهانی، مشاوره می‌دهند. این ساختارها اغلب با توجه به نوع حکومت کشورها، سیاست میراث آن‌ها و منابع در دسترس آن‌ها متفاوت‌اند. اما با نگاه کلی به کشورها می‌توان فهمید که اغلب آن‌ها یک سازمان مرکزی تصمیم‌گیر نهایی درخصوص انتخاب آثار دارند و نهادهایی در روند انتخاب آثار به آن‌ها مشورت می‌دهند و گاهی بررسی‌های تخصصی و روند اجرایی نیز برعهده نهادهای ویژه این امر است (Fulton et al., 2020)؛ به عنوان نمونه، می‌توان به آفریقای جنوبی اشاره کرد که کمیته ملی کنوانسیون میراث جهانی به عنوان نهاد مشاور در امر انتخاب آثار فعالیت می‌کنند (South African Department of Environmental Affairs, 2015) و یا در آمریکا هیأت بین‌نهادی فدرال که متشکل از نمایندگان ارگان‌های دولتی و غیردولتی است، این وظیفه را برعهده دارد (National Park Service, 2005). گاهی نیز علاوه بر نهاد مشاوره، نهاد تخصصی یا کارگروه تخصصی متشکل از متخصصان امر پیش از ارزیابی نهاد مشاور، آثار انتخاب شده یا ارسال شده برای نامزدی را از جنبه تخصصی مورد بررسی قرار می‌دهند؛ ازجمله در: کانادا (Anglin, 2008) و ایرلند (Department of The Environment-Heritage and Local Government (Ireland), 2008). باوجود حضور یک نهاد مشاور، اما سبب نشده

که تصمیم نهایی درخصوص نامزدی و یا انتخاب آثار نامزد توسط آن‌ها گرفته شود و اغلب این تصمیم توسط سازمان مرکزی مرتبط با یونسکو گرفته می‌شود، ولی مواردی وجود دارد که تصمیم نهایی توسط این کمیته‌های مشورتی گرفته می‌شود و به وزیر مربوطه اعلام می‌شود؛ ازجمله «بریتانیا»، و در سایر موارد وزیر مربوطه در مشورت با نهادهای مشورتی و تخصصی تصمیم نهایی را اتخاذ می‌کند؛ مثل: فرانسه و استرالیا (Vigneron, 2016). در کل با توجه به ساختارهای گوناگون در هر کشور راهنمای یونسکو پیشنهاد می‌کند که کشورها از دو نهاد «کارگروه تخصصی (شامل: متخصصان امر و نمایندگان دولتی، غیردولتی و مردمی مربوطه)» و «کمیته مشورتی (شامل: نمایندگان واجد شرایط)» در هنگام انتخاب آثار نامزد بهره ببرند (Fulton et al., 2020).



شکل ۳: سازمان پیشنهادی راهنمای انتخاب آثار یونسکو برای بازنگری در فهرست موقت و یا انتخاب آثار در کشورهای عضو (Fulton et al., 2020).

Fig. 3: proposed guide framework for the selection of properties for revision of the tentative list or selection of nominated property in state parties by Unesco (Fulton et al., 2020).

وضع قوانین ملی درخصوص میراث جهانی و انتخاب آثار توسط کشورهای عضو

برخی از کشورهای عضو کنوانسیون برای وحدت رویه در داخل کشورشان، قوانین خاص مرتبط با میراث جهانی و همچنین انتخاب آثار تصویب کرده‌اند. این قوانین، ضوابط و دستورالعمل‌ها، اغلب به نقش ارگان‌های مرتبط با میراث جهانی و همچنین شرایط ویژه انتخاب آثار، علاوه بر شرایط لازم کنوانسیون در سطح ملی، اشاره می‌کنند؛ به‌طور مثال، در آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۹م. قانون WHCA

(۴۵ از ۱۹۹۹) تصویب شد که علاوه بر ایجاد چارچوب قانونی برای کنوانسیون میراث جهانی به جایگاه ارگان‌های مسئول و شرایط اختصاصی نامزدی آثار برای فهرست میراث جهانی در سطح ملی اشاره می‌کند (Levin, 2008: 24). در آمریکا نیز «مقررات برنامه میراث جهانی ایالات متحده» که به فرآیند نامزدی، انتخاب و مدیریت آثار می‌پردازد، به تصویب رسیده بود و در آن شرایط اختصاصی نامزدی برای ثبت در فهرست میراث جهانی در داخل کشور آمریکا ذکر شده است (National Park Service, 2005: 9). در ایتالیا نیز قانون ویژه‌ای برای میراث جهانی وجود دارد؛ قانون «اقدامات ویژه برای حفاظت و استفاده از سایت‌های ایتالیایی، عناصر و مناظر فرهنگی و سایت‌های طبیعی در فهرست میراث جهانی» قانون شماره ۷۷، ۲۰۰۶م. (Ministry of culture (Italy), 2006) اصلاح شده در سال ۲۰۱۷م.، عملاً به جایگاه ویژه آثار میراث جهانی برای تخصیص بودجه اشاره می‌کند و برای آثار نامزد شرایط ویژه‌ای علاوه بر ملزومات یونسکو اعلام می‌کند (URL: 6).

رویکردهای کشورهای نسبت به مسأله انتخاب آثار و نامزدی آینده

یکی از مؤلفه‌های مؤثر در انتخاب آثار و روند نامزدی آثار در بین کشورهای مختلف، رویکرد کشورها در مورد نامزدی آینده آثار در این کشورها است؛ می‌توان رویکرد نامزدی آثار را در سه دسته زیر تقسیم‌بندی کرد.

الف) نامزدی سالانه: برخی از کشورها هم‌چون: چین، ژاپن، اسپانیا و ایتالیا هر ساله سقف مجاز ارسال آثار را استفاده می‌کنند، درحالی‌که این کشورها جزو کشورهایی هستند که بیشترین آثار ثبت شده را نیز دارند.

ب) نامزدی یک سال در میان یا فاصله گرفتن از نامزدی سالانه: برخی از کشورها در قبال درخواست کمیته میراث جهانی برای نامزدی کمتر کشورهایی که آثار ثبت شده زیادی در فهرست دارند (UNESCO, 1999) و برای مسائل مالی و تمرکز بر حفاظت، از نامزدی سالانه آثار فاصله گرفته‌اند و نهایتاً یک سال در میان این پروسه را فعال می‌کنند؛ ازجمله بریتانیا که به صراحت در سیاست‌های نامزدی خود که در سال ۲۰۱۰م. منتشر شده، رویکرد جدیدی را که متضمن یک فهرست کوتاه‌تر و متمرکزتر و فاصله گرفتن از نامزدی سالانه، اعلام کرد (Department for Culture Media and Sport (United Kingdom), 2011: 7).

ج) کشورهایی که سیاست مشخصی در مورد نامزدی آثار خود ندارند: ازجمله آلمان که در جلسه سالانه وزرای فرهنگ ایالات مختلف کشور در مورد نامزدی آثار آینده تصمیم‌گیری می‌شود (Vigneron, 2016: 119).

غربالگری آثار ملی در داخل کشورها برای نامزدی فهرست میراث جهانی

برخی از کشورهای فعال در عرصه میراث جهانی سعی کرده‌اند تا با نزدیک‌تر کردن سیستم میراث خود به میراث جهانی، در این روند موفق‌تر حاضر شوند؛ ازجمله چین که در اوایل دهه ۱۹۸۰م. سیستم مدیریت میراث چینی را براساس کنوانسیون میراث جهانی نهادینه و اصلاح کرد (Zhang, 2017). اما غربالگری آثار برای نامزدی

ثبت در فهرست میراث جهانی مسأله‌ای است که در بعضی از کشورها اجرایی شده است؛ به‌طورمثال، در آمریکا آثاری می‌توانند نامزد فهرست میراث جهانی شوند که در فهرست «مکان تاریخی برجسته ملی» و/یا «مکان طبیعی برجسته ملی» قرار داشته باشد (National Park Service, 2005). این درحالی است که برخی از کشورها نه تنها هیچ غربالگری را انجام نمی‌دهند، حتی لزوم با اهمیت بالا بودن اثر در سطح ملی نیز وجود ندارد؛ مثل: کانادا (Stiefel, 2018). برخی دیگر از کشورها باوجود این که محدودیت خاصی برای نامزدی آثار ثبت در فهرست میراث جهانی در سطح ملی قائل نیستند، اما در سطح ملی از فهرست‌های متنوعی از آثار ملی برخوردارند که به نوعی آثار فرهنگی و طبیعی در دسته‌های مشخصی در سطح ملی قرار می‌گیرند و علاوه بر آن در برخی از دسته‌بندی آثار نیز درجه‌بندی برای تعیین اهمیت آن‌ها نیز صورت گرفته است؛ نمونه بارز این موضوع، بریتانیا است (URL: 7).

مشارکت و درگیر کردن ذینفعان

نقطه عطف و تمایز شیوه انتخاب آثار در کشورهای مختلف به نحوه مواجهه آن‌ها با مسأله مشارکت ذینفعان در روند انتخاب و نامزدی آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی، برمی‌گردد. پایه و اساس روند نامزدی در برخی از کشورها به مشارکت همه ذینفعان در کل پروسه نامزدی برمی‌گردد. مسأله‌ای که نه تنها شیوه برخی از کشورها محسوب می‌شود، بلکه در راهنمای اجرایی کنوانسیون نیز به صراحت از لزوم درگیر کردن همه ذینفعان (جوامع محلی، مردم بومی، سازمان‌های دولتی و غیردولتی و...) در روند نامزدی و انتخاب آثار برای نشان دادن رضایت آگاهانه، قبلی و رایگان مردم بومی از آثار انتخاب شده و مشارکت آن‌ها در روند مدیریت و حفاظت آثار نامزد، سخن به میان آورده است^{۱۳} (UNESCO World Heritage Centre, 2019). از همین رو، بسیاری از کشورها اصل فرآیند نامزدی خود را با این اصل بناکرده‌اند؛ ازجمله آمریکا که رضایت مالکان برای نامزدی ثبت در فهرست موقت و میراث جهانی، یکی از سه شرط اصلی فرآیند انتخاب آثار محسوب می‌شود (National Park Service, 2005: 10–11)؛ و یا در کانادا مشارکت ذینفعان چه در مرحله پیشنهاد آثار و چه در روند بررسی پیشنهادها برای انتخاب نامزدها یک اصل محسوب می‌شود (Parks Canada, 2017). نمونه‌های متعددی می‌توان از نحوه مشارکت ذینفعان چه در روند پیشنهاد آثار و چه در موافقت با نامزدی و درگیر شدن آن‌ها در روند نامزدی در کشورهای مختلف یافت، ازجمله: انگلیس، ایرلند، فنلاند و... اما کشورهایی نیز هستند که مشارکت ذینفعان در آن‌ها دیده نمی‌شود و یا اساساً ذینفعان کمترین نقش را در روند نامزدی و انتخاب آثار بازی می‌کنند؛ به عنوان مثال، در چین این متخصصان هستند که کلیه فرآیند انتخاب و نامزدی را هدایت می‌کنند.

نحوه پیشنهاد یا درخواست (نحوه جمع‌آوری پیشنهادها)

بررسی‌ها نشان می‌دهد که انتخاب آثار در کشورها به دو شیوه کلی انجام می‌شود؛

در برخی از کشورها متخصصان درخواست‌هایی را برای نامزدی آثار ارائه می‌کنند. این درحالی است که در برخی دیگر از کشورها مالکان سایت، طرف‌داران سایت‌ها، مدیران محلی پیشنهاد نامزدی آثار را می‌دهند؛ از همین رو می‌توان این دو روش را یکی «پیشنهاد»^{۱۴} که روشی از پایین به بالاست و توسط مردم و ذینفعان سایت انجام می‌شود، و دیگری «درخواست»^{۱۵} که روشی از بالا به پایین است و توسط متخصصان و مدیران انجام می‌شود، معرفی کرد (Fulton et al., 2020: 25)؛ البته در برخی از کشورها ترکیبی از این دو روش به کار می‌رود. هرکدام از این روش‌ها ویژگی‌هایی منحصر به فرد خود را دارد که رابطه مستقیمی با نوع حکومت در کشورها و ظرفیت‌های ساختاری آن‌ها دارد. نمونه‌های برجسته پیشنهاد را می‌توان در: آمریکا (National Park Service, 2005)، کانادا (Parks Canada, 2017)، بریتانیا (Department for Culture Media and Sport (United Kingdom), 2011) و آفریقای جنوبی (South African Department of Environmental Affairs, 2015) دید. این شیوه، علاوه بر این که کلیه ذینفعان را در فرآیند نامزدی شریک می‌کند و حمایت آن‌ها را در تمام مراحل نامزدی و بعد از آن به همراه خواهد داشت، اما در عین حال می‌تواند منجر به پیشنهادهای ناموفق و با احتمال بالای رد آن شود. از سویی دیگر، شیوه «درخواست» را می‌توان مبنای نامزدی در برخی از کشورها، از جمله در چین (Zhang, 2017) دانست که دلایل متفاوتی، از جمله نوع حکومت مرکزگرا و یا مسأله جمعیت و مسأله عدم همکاری ذینفعان در آن، در انتخاب این شیوه تأثیرگذار است؛ اگرچه این شیوه برخلاف خواسته کمیته میراث جهانی است. البته در برخی از کشورها، از جمله «هند» شیوه‌ای ترکیبی اتخاذ شده است؛ زیرا به دلیل جمعیت امکان انتخاب شیوه‌های پیشنهاد و درخواست به تنهایی وجود ندارد و با اتخاذ یک رویکرد منطقه‌ای با مشاوره با ذینفعان محلی و متخصصان منطقه‌ای آثار نامزد انتخاب شده‌اند (Bagchee, 2014).

توزیع جغرافیایی

از جمله مسائل مهم در انتخاب آثار در برخی از کشورها، مسأله توزیع جغرافیایی آثار نامزد در سطح کل کشور است. این مسأله ارتباط نزدیکی با ساختار حکومت در کشورها دارد و البته مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و هم‌چنین، آثار مهم فرهنگی و طبیعی در پهنه هر کشور در این مؤلفه تأثیرگذار است؛ اما رویکرد توزیع جغرافیایی در سطح کشور هدف همه کشورها نیست؛ به عنوان مثال، در آمریکا با وجود سیستم فدرال، اما سایت‌های میراث جهانی از یک توزیع جغرافیایی خاصی در بین ایالت‌ها برخوردار نیستند (Van der Aa, 2005: 53)؛ ولی در اسپانیا بعد از دوره زمامداری «فرانکو»، بیشتر امور فرهنگی به دولت‌های خودمختار واگذار شد؛ از همین رو، همواره سیاست توزیع جغرافیایی آثار انتخاب شده به عنوان نامزد ثبت در فهرست میراث جهانی، در همه مناطق خودمختار در صدر سیاست‌های میراث جهانی این کشور است. بیشتر مناطق خودمختار در اسپانیا دارای حداقل یک اثر ثبت جهانی هستند و نکته مهم در این میان آن است که برخی از آثار

به جای آن‌که روح اسپانیا را در خود داشته باشند، نمایانگر آن منطقه خودمختار است (Ibid: 55).

هزینه‌های آماده‌سازی و تهیه پرونده نامزدی

در بسیاری از کشورها، بودجه‌ای برای تهیه پرونده نامزدی و آماده‌سازی آثار وجود دارد؛ زیرا هزینه فعالیت‌های مرتبط با نامزدی و تهیه پرونده، از جمله تهیه مدارک اولیه و بررسی ارزش برجسته جهانی، اصالت، یکپارچگی و... مندرج در پرونده نامزدی و همچنین اعزام نمایندگان به جلسه کمیته میراث جهانی، ایجاد یک تیم کاری درمورد نامزدی، مشاوره با گروه‌های متخصص، برگزاری نشست ملی / بین‌المللی تخصصی، افزایش آگاهی در بین مردم، ایجاد یک برنامه مدیریت و... بسیار پرهزینه است و روندی حداقل دوساله شامل می‌شود (Vigneron, 2016). بررسی هزینه‌های تهیه پرونده و آماده‌سازی نامزدی در بریتانیا در سال ۲۰۱۰م. نشان می‌دهد که این روند رقمی حدوداً معادل ۴۲۵ هزار پوند تا ۵۵۰ هزار پوند هزینه‌بر خواهد بود (Department for Culture Media and Sport (United Kingdom), 2011: 19)؛ و یا در جامائیکا دولت ۱۳ میلیون دلار آمریکا برای ثبت اولین نامزدی خود هزینه کرده است (Lynn Meskell, 2018: 124). به دلایل هزینه‌های سرسام‌آور تهیه پرونده نامزدی سبب شده تا کشورها در روند نامزدی و سیاست ارسال آثار به صورت سالانه بازنگری کنند؛ از جمله در ژاپن که به دلیل هزینه‌های بالای تهیه پرونده‌های نامزدی چندین مقام محلی از تهیه پرونده نامزدی منصرف شده‌اند و یا در انگلستان در دوره رکود (۲۰۰۸) به همین دلیل از تهیه پرونده نامزدی آثار جلوگیری به عمل آمد (Vigneron, 2016: 126).

روش‌های متفاوت ارزیابی آثار پیشنهادشده برای نامزدی

یکی دیگر از مؤلفه‌های مؤثر در روند انتخاب آثار برای نامزدی، شیوه ارزیابی آثار پیشنهاد / درخواست شده توسط سازمان مربوطه (نهاد مشاوره یا کارگروه تخصصی) است. بسیاری از کشورها از یک فرآیند شفاف و شامل ارزیابی‌های تخصصی بهره می‌برند، به گونه‌ای که ملاک ارزیابی (چه ملزومات و چه عوامل مؤثر در نامزدی نهایی) به صورت شفاف به همه مردم و ذینفعان اعلام می‌شود؛ به طور مثال، در بریتانیا امتیازدهی به آثار نامزد بر سه اصل معیارهای ضروری (دارا بودن OUV، اصالت و یکپارچگی)، معیارهای لازم (حمایت مالکان، مقامات محلی و...) و معیارهای مطلوب (حمایت جامعه محلی، و سایر ذینفعان به منظور حمایت از روند ثبت و مدیریت سایت) صورت می‌پذیرفته و هیأت تخصصی آثار نامزد را با امتیاز دادن به هر بخش ارزیابی می‌کرده‌اند (Department for Culture Media and Sport (United Kingdom), 2011). در هند نیز از شیوه‌ای منحصر به فرد استفاده می‌شده است، به گونه‌ای که جدولی برپایه دو مؤلفه ملزومات (OUV اصالت و یکپارچگی) و آماده‌سازی (زمان آماده‌سازی و معارضات) شکل داده بودند و آثار نامزد نیز با امتیازدهی در این جدول مورد ارزیابی قرار می‌گرفتند. نقطه عطف شیوه هند این

مطلب بود که آثاری که واجد ارزش برای نامزدی بودند، اما هنوز آماده ارسال نبودند را شناسایی می‌کرد و برای آماده‌سازی آن‌ها برنامه‌ریزی می‌شد؛ به نوعی این جدول به عنوان ابزار برنامه‌ریزی نیز می‌توانست عمل کند (Bagchee, 2014).

تحلیلی بر مؤلفه‌های مؤثر بر فرآیند انتخاب آثار

همان‌طور که بررسی شد برای ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی مؤلفه‌های مشخصی در انتخاب آثار دخیل است؛ برخی از این مؤلفه‌ها توسط کنوانسیون میراث جهانی مطرح شده و به عنوان مؤلفه‌های ضروری برای ثبت یک اثر شناخته می‌شوند. هر اثر باید دارای ارزش برجسته جهانی باشد تا بتواند به ثبت برسد؛ مفهوم ارزش برجسته جهانی نیز تابع سه رکن اساسی است که این مفهوم را به وسیله آن‌ها قابل تعریف و ارزیابی می‌کند. معیارهای ارزش برجسته جهانی که به عنوان معیارهای ضروری معرفی شده‌اند فارغ از شرایط انتخاب آثار در هر کشور عضو و یا اولویت‌ها و محدودیت‌های انتخاب آثار، چه در عرصه بین‌المللی و چه در عرصه ملی است؛ از همین‌رو، هسته انتخاب آثار را مؤلفه‌های ضروری شکل می‌دهند. اما لزوماً همه آثاری که دارای ارزش برجسته جهانی‌اند فرصت ثبت در فهرست میراث جهانی را پیدا نمی‌کنند؛ زیرا محدودیت‌هایی برای ثبت آثار توسط کمیته میراث جهانی ایجاد شده که هر کشور تنها یک اثر را در سال می‌تواند نامزد کند و بررسی آثار نیز توسط کمیته تنها از کشورها و آثاری صورت می‌گیرد که دارای اولویت‌های مشخص شده توسط کمیته باشند، این مؤلفه نیز خود بر روند انتخاب آثار تأثیر فراوانی می‌گذارد.

اما مهم‌ترین بخش انتخاب آثار در مرحله نخست آن، یعنی توسط کشورها صورت می‌پذیرد؛ جایی که کشورهای عضو تصمیم می‌گیرند از میان آثار بالقوه خود هر ساله اثری را نامزد کنند. این انتخاب سالانه هر کشور عضو نیز طبق بررسی‌های انجام شده خود تابع مؤلفه‌های مشخص صورت می‌گیرد. بررسی کشورهای عضو نشان می‌دهد که همه مؤلفه‌هایی که در شیوه انتخاب آثار در این کشورها مؤثر است، تابعی از ساختار حکومتی کشور عضو و سازمان انتخاب‌کننده آثار است؛ از همین‌رو، می‌توان کشورها را برحسب شیوه انتخاب آثار در سه دسته زیر تقسیم‌بندی کرد.

الف) کشورهای با حکومت مرکزی و ساختار انتخاب متمرکز

این دسته از کشورها ساختار قدرت در آن‌ها به صورت متمرکز و مرکزی است و همه ارکان تصمیم‌گیری در مرکز قدرت قرار دارد. در این کشورها سیستم انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی نیز تابعی از ساختار کلی نظام سیاسی است و سازمان انتخاب آثار نیز به صورت متمرکز عمل می‌کند. اغلب در این دسته از کشورها وزارتخانه‌های مسئول میراث جهانی وظیفه انتخاب آثار را برعهده دارند و ساختار سازمانی انتخاب، ساختاری از بالا به پایین است که یا اساساً مشارکت مردم در آن محلی از اعراب ندارد و یا مشارکت به صورت حداقلی صورت می‌گیرد و در نهایت تصمیم نهایی انتخاب آثار توسط ساختار مرکزی گرفته می‌شود. در

این‌گونه از کشورها اغلب میراث جهانی و انتخاب آثار تحت تأثیر سیاست‌های کلان سیاسی کشور قرار می‌گیرد و به‌نوعی منافع ملی در انتخاب آثار در اولویت قرار دارد. در این دسته از کشورها گاهی نقش افراد بیش از ساختار سازمانی است و افراد نقش تعیین‌کننده در انتخاب آثار بازی می‌کنند، ازجمله می‌توان این مورد را در لهستان دید (Van der Aa, 2005)؛ مهم‌ترین نمونه این کشورها کشور چین است.

ب) کشورهای با حکومت غیرمتمرکز و ساختار انتخاب متمرکز

این دسته کشورهایی را شامل می‌شوند که ساختار حکومتی فدرال دارند اما ساختار انتخاب آثار در آن‌ها توسط سازمان مرکزی صورت می‌گیرد که یا نهادهای دولتی مثل وزارتخانه را شامل می‌شود و یا نهادهای غیردولتی وابسته نقش اساسی را بازی می‌کنند، اما در نهایت تصمیم‌گیری نهایی توسط دولت فدرال گرفته می‌شود. در این دسته از کشورها مسأله مشارکت از اهمیت بالایی برخوردار است، اما تفاوت مهم آن‌ها با کشورهای فدرالی که ساختار انتخاب غیرمتمرکز دارند در این است که این دسته از کشورها لزوم رعایت توزیع عادلانه جغرافیایی در پهنه کشور برای آن‌ها اولویت اصلی نیست و تنها آثاری ملاک عمل برای نامزدی نهایی قرار می‌گیرند که شایستگی بیشتری داشته باشند و یا امکان ثبت بالاتری دارا باشند. در این دسته از کشورها اغلب سیاست‌های کلان سیاسی اولویت بالاتری به نسبت توزیع جغرافیایی دارد و از همین رو فرآیند انتخاب تحت تأثیر فرایندهای سیاسی قرار می‌گیرد. آمریکا و بریتانیا نمونه‌های مهم این دسته از کشورها هستند.

ج) کشورهای با حکومت غیرمتمرکز و ساختار انتخاب غیرمتمرکز

این دسته از کشورها نیز همانند دسته دوم ساختار حکومتی و سیاسی فدرال دارند، اما تفاوت بزرگ در بین آن‌ها این است که ساختار انتخاب آثار برای نامزدی ثبت در فهرست میراث جهانی در هر ایالت و یا دولت خودمختار مستقل است و دولت مرکزی تنها نقش مشاور و هدایت‌کننده دارد. نقطه عطف انتخاب در این کشورها آن است که اولویت اصلی در آن‌ها رعایت توزیع عادلانه جغرافیایی است؛ حتی اگر اثری شایستگی کمتری به نسبت دیگر آثار داشته باشد، آثاری که از ایالت و یا دولت خودمختاری که اثر کمتر در فهرست میراث جهانی داشته باشد، انتخاب خواهد شد. در این کشورها اغلب رویکردهای سیاسی کمتر دیده می‌شود و ساختار انتخاب اغلب پیچیده است و بسیار وابسته به دولت‌های خودمختار می‌باشد. مسأله مشارکت نیز برحسب قوانین محلی کاملاً متفاوت است. نمونه برجسته این کشورها، اسپانیا و استرالیا است.

در کل می‌توان گفت تمام مؤلفه‌های مؤثر در شیوه انتخاب کشورها تابعی از شرایط ساختار سیاسی و حکومتی کشورهای عضو است و ساختار سازمانی انتخاب نیز از همین مسأله تأثیر می‌پذیرد؛ اما نقطه تمایز در شیوه انتخاب آثار در کلیه کشورها مسأله شفافیت و مشارکت است. نحوه مشارکت مردم و ذینفعان در فرآیند انتخاب آثار بر کلیه مؤلفه‌های دیگر شیوه انتخاب تأثیر مستقیم می‌گذارد. علاوه بر

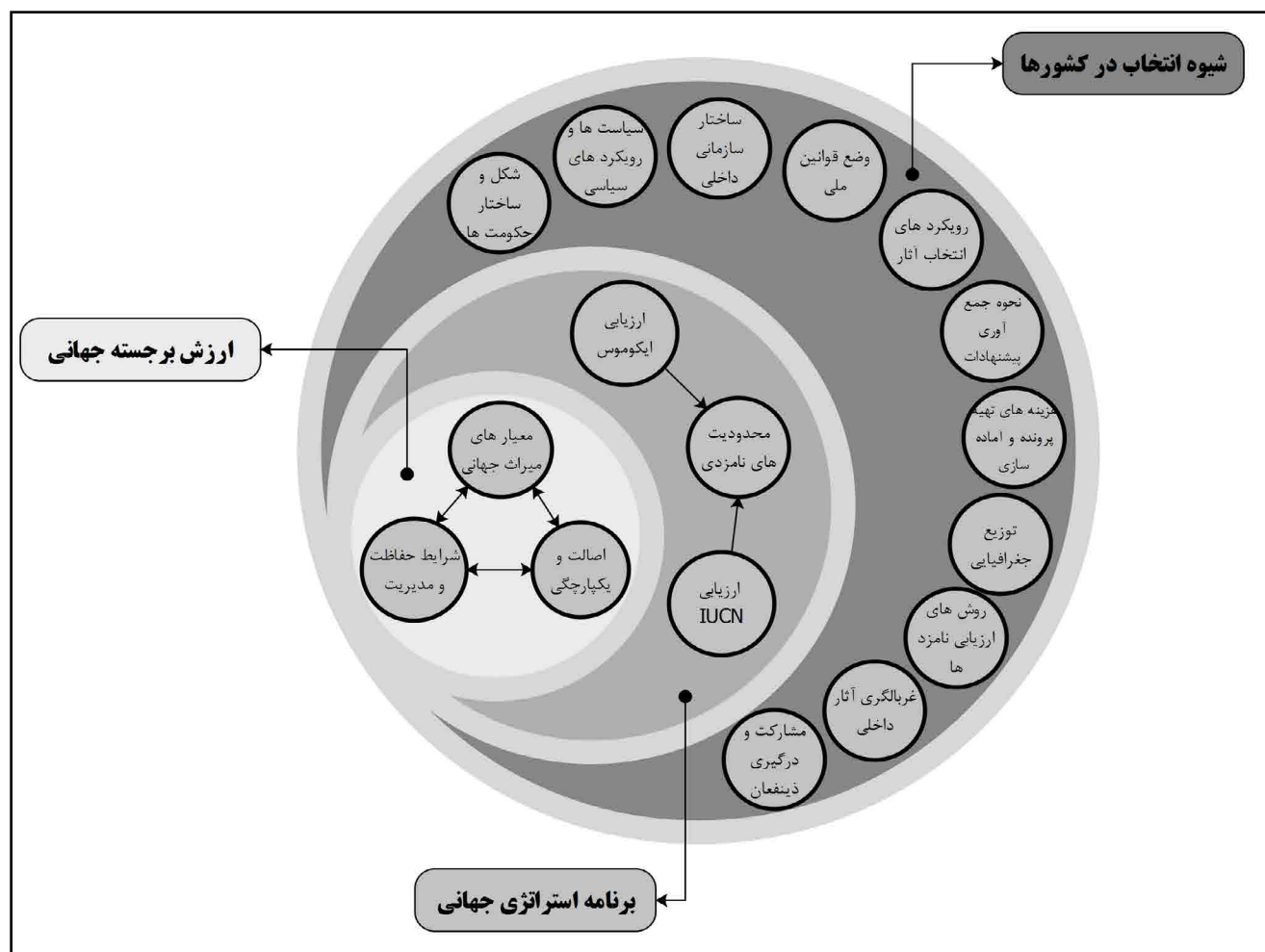
این‌که مشارکت در فرآیند انتخاب یک الزام ازطرف یونسکو است، اما نگاه و رویکرد کشورها به این مسأله رویکرد اصلی هر کشور را در فرآیند انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی را مشخص می‌کند.

ازسویی مؤلفه‌های عمده تأثیرگذار بر روند انتخاب آثار در کشورهای مختلف بسته به یک کشور می‌تواند کم یا زیاد شوند و یا بر یک دیگر تأثیر بگذارند، اما لزوماً ارتباط معناداری باهم پیدا نمی‌کنند و اغلب به صورت مستقل قابل بررسی‌اند؛ البته گاهی می‌توان در یک کشور خاص ارتباط مشخصی بین این مؤلفه‌های جزء پیدا کرد.

از همین رو، اگر بخواهیم ارتباط همه مؤلفه‌های کلی و جزئی مؤثر در فرآیند انتخاب آثار برای ثبت در فهرست میراث جهانی را در یک مدل نشان دهیم، در مرکزیت این فرآیند ارزش برجسته جهانی با سه رکن اصلی آن قرار می‌گیرد و در لایه بعدی برنامه استراتژی جهانی که شامل ارزیابی فهرست‌های هر کشور و محدودیت‌های ثبت است، جای می‌گیرد و در نهایت لایه بیرونی، شیوه انتخاب هر کشور است که از مؤلفه‌های عمده شکل گرفته و عملاً در پهنه کشورها در کنار الزامات کنوانسیون، بر این روند سایه افکنده است؛ این مدل به شرح شکل زیر (شکل ۴) است.

شکل ۴: مدل مفهومی مؤلفه‌های مؤثر بر انتخاب آثار نامزد ثبت در فهرست میراث جهانی (نگارندگان، ۱۴۰۱).

Fig. 4: conceptual framework of effective components in selection of nominated properties for inscription on world heritage list (Authors, 2021).



نتیجه‌گیری

در طی سالیان پس از شکل‌گیری کنوانسیون میراث جهانی و تغییر نگاه از ثبت «بهترین بهترین‌ها» به ثبت «نماینده بهترین‌ها» سبب گشته تا فرآیند ثبت آثار علاوه بر پیچیدگی‌های آن دچار فشار سنگینی برای افزایش آثار ثبتی همراه باشد. خود این امر مؤید آن است که لزوماً دارا بودن ارزش برجسته جهانی بالقوه، منجر به ثبت موفق آثار در فهرست میراث جهانی نمی‌شود، بلکه مؤلفه‌های دیگری نیز در این امر دخیل‌اند. ازسویی، نگاه و رویکرد هر کشور عضو به مسأله میراث جهانی نمود اصلی خود را در انتخاب آثار نامزد بالقوه می‌گذارد؛ جایی که منافع ملی لزوماً با منافع اصلی میراث جهانی هم‌راستا نیستند و ملاک عمل معمولاً منافع ملی کشورها قرار می‌گیرد. پژوهش حاضر سعی نمود تا با بررسی جنبه‌های مختلف فرآیند ثبت مؤلفه‌های اصلی در فرآیند انتخاب آثار را شناسایی کند. مؤلفه‌هایی ازجمله مؤلفه‌های ضروری که هر اثر نامزد باید آن‌ها را داشته باشد تا مؤلفه‌هایی که با شیوه انتخاب توسط هر کشور عضو مرتبط است. نقطه بحث و اختلاف در فرآیند انتخاب نه در مؤلفه‌های ضروری، بلکه در شیوه انتخاب آثار در هر کشور عضو است. این پژوهش سعی نموده تا مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر که به‌طور کلی در کشورهای عضو کنوانسیون میراث جهانی در فرآیند انتخاب آثار در آن کشورها دخیل هستند را شناسایی کند، اما با نظر به این‌که هر کشور عضو می‌تواند شیوه خاص را برای انتخاب آثار بالقوه خود برگزیند، می‌توان مؤلفه‌های دیگری را شناسایی کرد که به‌طور خاص در یک کشور عضو در فرآیند انتخاب آثار تأثیرگذار است؛ از همین رو، شناخت همه مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند انتخاب آثار در هر کشور عضو می‌تواند به موفقیت در ثبت یک اثر کمک شایانی کند؛ لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی توجه به شناخت مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند انتخاب آثار در کشور ایران معطوف شود، تا بتوان از طریق آن سیاست‌هایی برای اصلاح و تقویت فرآیند انتخاب در ایران تهیه نمود.

سپاسگزاری

در پایان برخورد لازم می‌دانیم از داوران گرامی نشریه قدردانی و تشکر نماییم.

درصد مشارکت نویسندگان

نویسندگان اعلام می‌دارند که با توجه به استخراج مقاله از رساله دکتری، نگارش برعهده نویسنده اول با راهنمایی و نظارت نویسنده دوم و نویسنده سوم صورت گرفته است.

تعارض منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر، نبود تعارض منافع و عدم حمایت مالی از هیچ مرکز دولتی و غیردولتی را اعلام می‌دارد.

پی‌نوشت

۱. آمار تا پایان ژانویه ۲۰۲۴ است.
۲. بندهای ۳ و ۴ کنوانسیون
۳. بند ۱۱-۲ کنوانسیون
4. Francesco Bandarin
- رئیس مرکز میراث جهانی بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰
۵. بند ۱ و ۲ کنوانسیون
۶. بند ۴۹ راهنمای اجرایی کنوانسیون
۷. بند ۶۱ راهنمای اجرایی کنوانسیون
۸. به‌منظور این پژوهش، کشورهای آفریقای جنوبی، آمریکا، بریتانیا، ایرلند، استرالیا، هند، چین، فنلاند، اسپانیا و کانادا مورد بررسی قرار گرفته‌اند.
۹. ایران درحال حاضر (۱۴۰۱) ۲۶ اثر در فهرست میراث جهانی دارد که ۲۴ اثر آن فرهنگی است و ۲ اثر طبیعی نیز در فهرست میراث جهانی ایران حضور دارد.
10. Mausam
11. Narendra modi
12. Dersden Elbe valley
۱۳. بندهای ۱۲، ۶۴ و ۱۲۳ راهنمای اجرایی کنوانسیون
14. Propose
15. Solicit

کتابنامه

- حیدری، شاهین، (۱۳۹۵). درآمدی بر روش تحقیق در معماری. تهران: انتشارات فکر نو.
- طالبیان، محمدحسن، مصاحبه شونده، ۱۴۰۰/۱۲/۱۰
- قمی‌اویلی، علی، (۱۳۹۶). «تحلیل مقایسه‌ای سایت‌های منتخب جنگل‌های هیرکانی به منظور اولویت بندی برای ثبت در میراث جهانی یونسکو». رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس (منتشر نشده).

- Anglin, R., (2008). "The World Heritage List: Bridging the Cultural Property Nationalism-Internationalism Divide". *Yale Journal of Law & the Humanities*, 20(2): 241–275.

- Atakuman, Ç., (2010). "Value of heritage in Turkey: History and politics of Turkey's world heritage nominations". *Journal of Mediterranean Archaeology*, 23(1): 107–131. <https://doi.org/10.1558/jmea.v23i1.107>

- Bagchee, A., (2014). "Revision of India's Tentative List of World Heritage Sites". *Journal of The Development and Research Organisation for Nature, Arts and Heritage*, X (2): 9–18.

- Department for Culture Media and Sport (United Kingdom)., (2011). "Review of the Tentative List of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland". <https://doi.org/10.4324/9780203300336>

- Department of The Environment-Heritage and Local Government (Ireland)., (2008). Tentative List Independent Expert Advisory Group

Research Document “Tentative List and World Heritage Status”. (Issue November).

- Frey, B. S. & Steiner, L., (2011). “World Heritage List: does it make sense?”. *International Journal of Cultural Policy*, 17(5): 555–573. <https://doi.org/10.1080/10286632.2010.541906>

- Fulton, G.; Bourdin, G.; De Marco, L. & Denyer, S., (2020). “Guidance on Developing and Revising World Heritage Tentative Lists”. ICOMOS. <https://whc.unesco.org/en/documents/184566>

- Ghomi oily, A., (2017). “Comparative analysis of selected Hyrcanian forest sites for prioritization for Inscription in World Heritage Sites”. Ph.D. Thesis, University of Tarbiat Modares. (In Persian).

- Government of South Australia., (2018). “Flinders Ranges- Pursuing the World Heritage Potential”. www.naturalresources.sa.gov.au/aridlands/parks/world-heritage-nomination-for-the-flinders-ranges

- Henley, J., (2001). “Fighting For The Mighty Monuments”. The Gaurdian, 6 Aug 2001. <https://www.theguardian.com/world/2001/aug/06/humanities.green>

- Heidari, Sh., (2016). *Introduction to Research Method in Architecture*. Tehran: Fekr-e-no (In Persian)

- IUCN., (2004). *The World Heritage List: Future priorities for credible and complete list of natural and mixed sites* (Issue April).

- Jokilehto, J.; Cleere, H.; Denyer, S. & Petzet, M., (2005). “The World Heritage List Filling the Gaps. An Action Plan for the Future”. ICOMOS. http://www.icomos.org/world_heritage/gaps.pdf

- Levin, M. M., (2008). “A Strategic Organizational Behaviour Framework To Sustain the Effective Management of World Heritage Sites”. Ph.D. Thesis, University Of Pretoria. <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/23673/Complete.pdf?sequence=8&isAllowed=y>

- Meskell, L.; Liuzza, C.; Bertacchini, E. & Saccone, D., (2015). “Multilateralism and UNESCO World Heritage: Decision-making, States Parties and political processes”. *International Journal of Heritage Studies*, 21(5): 423–440. <https://doi.org/10.1080/13527258.2014.945614>

- Meskell, L., (2018). *A Future in Ruins: UNESCO, World Heritage, and the Dream of Peace*. New Yourk: Oxford University Press.

- Ministry of culture (Italy)., (2006). LAW 77/2006 - “Special measures for the protection and use of Italian sites and elements of cultural, landscape and environmental interest, included in the”. World heritage list, Placed

under the protection of UNESCO. <https://www.beniculturali.it/comunicato/legge-77-2006-misure-speciali-di-tutela-e-fruizione-dei-siti-e-degli-elementi-italiani-di-interesse-culturale-paesaggistico-e-ambientale-inseriti-nella-lista-del-patrimonio-mondiale-posti-sotto-la-tutela-dell-unesco>

- National Park Service., (2005). "Guide to the U.S world Heritage Program" (Issue November).

- Parks Canada., (2017). *Updating Canada's Tentative List for World Heritage Sites*. Information Document. http://www.worldcat.org/title/world-heritage-canadas-tentative-list-for-world-heritage-sites/oclc/439953340&referer=brief_results

- South African Department of Environmental Affairs., (2015). "Format and Procedure for the Nomination of World Heritage Sites in the Republic of South Africa". *Department of Environmental Affairs. Government Gazette*, 1999(39347): 15–30. www.gpwonline.co.za

- Stiefel, B. L., (2018). "Rethinking and revaluating UNESCO World Heritage Sites: Lessons experimented within the USA". *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 8(1): 47–61. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-02-2017-0006>

- Stone, T., (2018). *The Process of Selecting UNESCO World Heritage Sites*. ODUMUNC 2018 Issue Brief.

- UNESCO., (1972). "Convention Concerning The Protection of The World Cultural and Natural Heritage". In UNESCO (Issue november).

- Talebian, M. H., (2022). Interview (In Persian)

- UNESCO., (1994). "Expert Meeting on the "Global Strategy" and thematic studies for a representative World Heritage List (UNESCO Headquarters, 20-22 June 1994)". Report. <https://whc.unesco.org/archive/global94.htm>

- UNESCO., (1999). "Resolution Adopted by 12th General Assembly States Parties to the World Heritage Convention". (Issue October).

- UNESCO., (2000). "Unesco World Heritage Committee". Twenty Fourth Session Report. <https://whc.unesco.org/en/sessions/24COM>

- UNESCO World Heritage Centre., (2019). "Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention". (Issue July). <http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf>

- Van der Aa, B. J. M., (2005). "Preserving the heritage of humanity ? Obtaining world heritage status and the impacts of listing". Ph.D. Thesis, University of Groningen.

- Vigneron, S., (2016). "From local to world heritage: A comparative analysis". *Historic Environment: Policy and Practice*, 7(2): 115–132. <https://doi.org/10.1080/17567505.2016.1172779>
- Weiss, T. G., (2012). *What's Wrong With the United Nations and How to Fix it*. London: Cambridge.
- Yan, H., (2018). *World Heritage Craze in China*. New Yourk: Berghahn Books.
- Zhang, R., 2017, "World Heritage listing and changes of political values: a case study in West Lake Cultural Landscape in Hongzhou, China", *International Journal of Heritage Studies*, 23(3): 215–233. <https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1255989>
- URL 1: World Heritage List. Retrieved January 1, 2020, from: <https://whc.unesco.org/en/list/>
- URL 2: World Heritage List Nominations-Nomination process. Retrieved January 10, 2022, from: <https://whc.unesco.org/en/nominations/>
- URL 3: UNESCO World Heritage Centre - Global Strategy. Retrieved December 30, 2019, from: <https://whc.unesco.org/en/globalstrategy/>
- URL 4: UN News. Retrieved November 10, 2021, from: <https://news.un.org/en/story/2021/07/1096172>
- URL 5: Proceso de Candidaturas - patrimonio mundial. Retrieved July 6, 2021, from: <https://www.culturaydeporte.gob.es/cultura/areas/patrimonio/mc/patrimoniomundial/proceso-de-candidaturas-en-espana.html>
- URL 6: Italy and UNESCO - Lazio Regional Secretariat. Retrieved July 12, 2021, from: https://www.lazio.beniculturali.it/?page_id=5693
- URL 7: Understanding the List Entry- Historic England. Retrieved September 17, 2021, from: <https://historicengland.org.uk/listing/the-list/understanding-list-entries/>
- URL 8: Finnish Heritage Agency. Retrieved June 14, 2021, from: <https://www.museovirasto.fi/en/about-us/international-activities/international-conventions>